

Konstrukce dětství a rodičovství v rozhovorech s neplodnými

Následující text vychází ze série deseti kvalitativních rozhovorů s neplodnými osobami. Jeho cílem je postihnout, jakým způsobem lidé, usilující o dítě, ale zatím (převážně) bezdětní konstruují svou představu o budoucím dítěti a o své rodičovské roli. Tyto rozhovory vznikly jako výchozí materiál pro mou magisterskou práci, která chce zkoumat neplodnost v sociologické perspektivě.

Interviewováno bylo osm žen a dva muži (manželé dvou komunikačních partnerek). Rozhovory byly polostrukturované, byly provedeny v průběhu měsíců říjen a září a následně analyzovány kvalitativními postupy. Komunikační partneři byli osloveni prostřednictvím internetových diskusí o neplodnosti, rozhovory pak proběhly osobně, trvaly v průměru hodinu a půl, byly nahrávány na diktafon, následně doslovně přepsány a pak analyzovány. Komunikačním partnerům bylo mezi 21 a 40 lety a všichni několik měsíců marně usilovali o početí dítěte. Ve dvou případech se jednalo o neplodnost sekundární – dvě komunikační partnerky, které již měly vlastní dítě z předchozího vztahu, se snažily o početí dítěte s novým partnerem. Mí komunikační partneři se ocitali se v různých fázích lékařské terapie, někteří také již podali žádost o adopci, nebo o ní uvažovali.

Dříve než shrnu analýzu rozhovorů z výše naznačené perspektivy, ráda bych uvedla několik základních faktů o neplodnosti, která je tématem v české sociologii zatím nedotčeným a v českých médiích dosti zkreslovaným.

1. Odhaduje se, že s neplodností má problém asi 10-15% párů (Řežábek, 1999).
2. Na téma neplodnost existuje v české společnosti a v médiích řada mýtů:
  - a) příčina neplodnosti je vždy u ženy
  - b) příčina neplodnosti je v psychice, stačí uvolnit se, přestat na to myslet, často také pomůže adoptovat dítě
  - c) umělé oplodnění pomůže všem, je zadarmo a jeho úspěšnost je vysoká
3. Za další velký mýtus se dá považovat představa neplodných jako zoufalých lidí, kteří udělají pro to, mít dítě, cokoli, podporovaná ztvárněním neplodných žen jako hysterických a zoufalých, řešících svou situaci únosy dětí a kočárek, v médiích (Horem pádem, seriál Pojišťovna štěstí, Rodinná pouta – nebo příklad páru v seriálu Místo nahoře, kteří po jedné návštěvě lékaře počali dvojčata) . Stejně tak jako představa, že neplodným stačí ke štěstí jakékoli dítě. To neodpovídá pravdě a důkazem je nejenom má zkušenost s výzkumných rozhovorů, ale také jejich závěry.

V následující analýze se budu věnovat těmto aspektům představ o dítěti a rodičovství:

- a) **Jakou má dítě hodnotu (obecně)**
- b) **Je přirozené mít děti? Představy o dítěti v průběhu života.**
- c) **Představa o dítěti**
  - **genetické vazby k dítěti**
  - **dvojčata**
  - **barva pleti**
  - **postížení**
  - **věk**
- d) **Představa o výchově dítěte**
- e) **Vnímání rodičovství ostatních**
- f) **Vliv současné situace na budoucí rodičovství**

a) Jakou má dítě hodnotu (obecně)

Když měli mí komunikační partneři mluvit o tom, jakou má pro ně dítě hodnotu, nejčastěji zmiňovali:

1. **Radostný prvek života, zpříjemňuje život, je roztomilý, bezprostřední**
2. **Člověk ho může výchovou utvářet, předat mu svoje zkušenosti**
3. **Má možnost se o někoho starat, být nesobecký, obětovat se pro druhého**
4. Možnost zažít unikátní vztah, který je silnější než partnerský (pro ženy)
5. **Pokračování člověka samého, pokračování genů, rodu, generace**
6. Naplnění partnerského vztahu, naplnění ženství
7. Vytvoření úplné rodiny a tepla rodinného krbu

Pokusme se konfrontovat tyto hodnoty s hodnotami dítěte, jak je definovali Hoffman a Hoffman (1973 in Rabušic, 200: 287), které se dají rozdělit do tří dimenzí – psychologicko-emocionální, ekonomicko-utilitární, sociálně normativní:

1. Status dospělosti a sociální identity
2. **Expanze za hranice vlastního života**
3. **Morálnost**
4. Přidružení – vazby primární skupiny
5. **Stimulace, zábava**
6. **Kreativita, naplnění, kompetence**
7. **Moc a kontrola**
8. Prestiž
9. Ekonomický užitek

K tučně vyznačeným by se dal přidat status dospělosti a sociální identity (naplnění ženství), vazby primární skupiny (láska k dítěti) či prestiž (opět naplnění vztahu, naplnění ženství). Vidíme, že hodnoty, které zmiňovali mí komunikační partneři odpovídají hodnotám „běžné populace,“ že mezi nimi není velký rozdíl. Primární je bezesporu psychologicko-emocionální dimenze a bod č. 2- expanze za hranice vlastního života. Vidíme, že téma genů, biologického příbuzenství a strachu z genetické smrti je v naší společnosti klíčové (Letherby, 2002; Monach, 1993). Absolutně ve výpovědích komunikačních partnerů chybí dimenze ekonomicko – utilitární. To potvrzuje skutečnost, že dítě dnes pro rodiče znamená především finanční investici, zisky se v ekonomických pojmech vyjádřit nedají. Ani jeden z komunikačních partnerů také nezmínil to, že dítě zabraňuje osamělosti ve stáří – toto není pravda ani empiricky a to si možná mí komunikační partneři uvědomují. Ukázalo se, že neplodní lidé neakcentují jiné hodnoty dítěte než běžná populace a že je pravda, že v dnešní době má dítě pro rodinu především emocionální a „seberalizační“ užitek. S ekonomickým prospěchem se ani do budoucna nepočítá.

b) Je přirozené mít děti? Představy o dítěti v průběhu života.

Jedním z důkazů toho, nakolik považujeme za přirozené děti nejen chtít, ale taky do budoucna mít, je skutečnost, že téměř nikdo z mých konverzačních partnerů si nikdy v minulosti nepřipouštěl, že by mohl mít problémy s plodností. I když se téma neplodnosti stále častěji objevuje v médiích a každý z nás má ve svém okolí pár, kterého se přímo týká, vlastní plodnost se zdá být samozřejmým předpokladem. Jeho narušení je pak popisováno jako „překvapení,“ „šok“, „velký životní zlom,“ kterému obvykle předchází různě dlouhé období „nepřipouštění si.“ Absenci vážných gynekologických problémů považovala většina žen za

hlavní důkaz svého reprodukčního zdraví.¹ Ale ani jejich přítomnost nemusí narušovat „sílu předpokladu o univerzalitě plodnosti.“ (Monach, dolož). Jen tři konverzační partnerky uvedly, že o problémech s plodností přemýšlely již dříve. V jednom případě šlo o „neurčitý pocit“ vzhledem k pozdnímu těhotenství matky a babiček, ve druhém případě o „instinktivní očekávání“ problémů na straně partnera vzhledem k silným lékům, které pravidelně užívá. Třetí konverzační partnerka uvedla, že o tom, že by mohla mít podobné problémy přemýšlela, protože o tomto tématu často slyšela ve svém okolí. Ani jeden z konverzačních partnerů – mužů o neplodnosti dříve nepřemýšlel.

Pojem plánované rodičovství nás nechává věřit, že načasování reprodukce je záležitostí naší svobodné volby. Je těžké připustit si, že vlastní reprodukci máme v rukou jen zdánlivě a nejde ji naplánovat stejně jako koupi domu či auta nebo dokončení studia. Monach považuje nedostatek připravenosti na možné problémy s početím za důsledek pronatalistických postojů v naší společnosti.² Zpochybnění tohoto předpokladu znamená zpochybnění vlastní identity a kontroly nad sebou samým (Abbey, Andrews, Halman, 1991) i nad soukromou sférou naší existence, kterou jsme budujeme jako oblast, v níž rozhodujeme jenom my a která nás má chránit před nekontrolovatelným vnějším světem. (Matthews a Matthews, 1986).³

Touhu po dítěti považovali mí konverzační partneři za přirozenou, vrozenou, častěji u žen než u mužů. Ženská touha po dítěti je vnímána jako vnitřní, vrozená, „odmalička“, mužská více jako něco, čeho je dosahováno v průběhu života, vývojem.

No, jako když jsem byl mladší, tak určitě ne, člověk má kamarády a takový... nevím, no, asi mi dlouho trvalo, než jsem nějak dozrál nebo dospěl, jsem byl takový ucho a to, že bych měl být otec, mě spíš strašilo, ale teďka si myslím, že už je taková doba, že, pár let už mám takový pocit, že nastala doba, kdy bych se mohl o někoho starat a že jsem ochotný pro to udělat vlastně cokoli. Ale jako zamlada, do těch čtyřadvaceti, pětadvaceti jsem byl totálně nepřipraven na to, že bych byl otec, že to spíš bylo jako, chudák dítě. (Martin)

Ženina touha je také popisována jako více obecná, jako potřeba „o někoho se starat,“ a přestože jednou z unikátní součástí prožitku mateřství je pro ženu těhotenství, žena je více ochotna dítě adoptovat nebo ho počít za pomoci dárcovské spermie. Mužova touha je paradoxně vnímána jako ne tak intenzivní jako ženská, ale zato více vázaná na rodičovství biologické.

Otázka: Ty jsi věděla odjakživa, že chceš mít děti?

Odjakživa...Nevím, nějak jsem o tom neuvažovala, ale nějak jsem vevnitř cítila že jo, nikdy mě nenapadlo, že bych děti neměla mít, že bych se nikdy nevdala, to ne, to jsem nějak neuvažovala. Automaticky jsem předpokládala, že je jednou mít budu.

Otázka: Myslíš, že je pro každou ženu přirozené chtít dítě?

Jakože je to přirozenost tý ženy?

Otázka: No.

Já si myslím, že jo.

Otázka: Myslíš si, že dítě chce víc muž nebo žena?

Já si myslím, že spíš ženy. Že muži k tomu dojdou až později a možná na základě toho, že chce partnerka.

Otázka: Takže podle tebe to častěji iniciuje žena...

---

¹ Sandelowski, Holditch-Davis a Harris (1990) přidávají mezi faktory, které nás utvrzují o naší plodnosti také absenci promiskuitního chování v minulosti, příklady toho, jak snadno se dá otěhotnět, důraz na antikoncepci v dnešní době nebo vlastní původ ve velké rodině.

² Jedním z pronatalistických postojů je podle Monacha názor, že mít dítě je přirozeným a nevyhnutelným důsledkem manželství. Otázky ohledně rodinných plánů, obvykle směřující k ženě, začínají slovem „kdy,“ nikoli „proč“ nebo „jestli.“

³ Matthews a Matthews (1986) zde citují teorii Kellnera a Bergera, podle níž je primární funkcí manželství budování soukromého světa, nad nímž má pár plnou kontrolu a který může svobodně formovat v opozici k vnějšímu světu, nad nímž kontrolu nemá a který formuje naopak jej.

Myslím, že jo. Co třeba i čtu na internetu, že ty holky tam někdy píšou, že je k tomu přivedl manžel, že si přál dítě, ale zatím z okolí mi přijde, že spíš znám páry, kdy to dítě chtěla žena. Nevím, přijde mi to nějak přirozenější. (Barbora)

Ano, ale je to jeho vlastní dítě, jeho vlastní potomek a myslím si, že... že... prostě je v tom rozdíl... Nevím, jak bych to správně řekla, ale... jako člověk adoptovaný dítě, pokud ho má fakt rád, tak ho bere jako vlastní, nedělá třeba rozdíly, když se podaří vlastní a má adoptovaný, ale... Přeci jenom v tom nějaký rozdíl vidím. A myslím si, že ten mužskej to bude brát jinak než ta ženská, ta žena se úplně na to dítě... A je jedno jestli je teda její nebo není, ale prostě ta její touha mít to dítě myslím si že je jiná, než toho mužskýho. Ta ženská chce to dítě milovat, kdežto ten mužskej, si myslím, že ten to bere opravdu jako nějaký důkaz něčeho, že teda to zvládne. (Lada)

Komunikační partneři připouštěli, že existuje minorita lidí, která touhu po dítěti nemá, někteří ji dokonce stereotypně popisovali jako lidi sobecké, hloupé, orientované na kariéru. Kariéra byla mými konverzačními partnery vnímána jako protipól seberalizace v dítěti – přestože většina mých komunikačních partnerek byly zaměstnané vysokoškolačky. Sami v naprosté většině uváděli, že si bezdětný život zatím neumějí představit.

c) Představa o dítěti

Většina konverzačních partnerů měla poměrně přesnou představu o tom, jaké by mělo být jejich dítě, která byla ještě konkrétnější v případech, že uvažovali (nebo už požádali) o adopci. Tato představa se týkala nejčastěji:

1. **Genetických vazeb k dítěti.** Dva konverzační partneři a některé protějšky mých konverzačních partnerek považovali za prioritu, aby dítě bylo vlastní. Někteří přímo prohlásili, že raději žádné než adoptované. Je zajímavé, že osobní anebo z rodiny blízká zkušenost s adopcí, nebo s nevlastním rodičovstvím či přímo s výchovou nevlastního dítěte nepůsobila vždy jako pozitivní faktor v přemýšlení o adopcí.

Já o adopci neuvažuju vůbec. Není to pro mě náhražka za moje vlastní dítě. Já zase nemám tuhle potřebu jako o někoho se starat. Já chci vidět vyrůstat svoje dítě, vidět v něm moje vlastnosti, mé rodiny, manželovy rodiny a proto ho chci. A to jako adoptovaný dítě – nehledě na to, že je to spousta problémů, podle toho co vím. Nehodlám se do toho pouštět, není to nic pro mě. (Iva)

Co ti nejvíce vadí na adopcí?

Že to není vlastní, že člověk nesleduje já nevím, ty podoby třeba, nebo že má nějaký ty povahový rysy po tom, nebo po tom druhým, nebo že se na někoho podobá. To mně na tom nejvíce vadí.

Takže raději žádné než adoptované...

Kdyby to bylo jenom na mně, tak žádné. (Michal)

Pokud pár ví, že se mu nepodaří mít vlastní dítě, chce alespoň dítě, které bude svým „rodičům“ co nejpodobnější – částečně také kvůli tomu, aby nikdy nemusel samotnému dítěti nebo rodině vysvětlovat, jak přišlo na svět.

O tom (o dárcovství embrya) jsme uvažovali, o tom jsme spolu mluvili. Že se zeptáme, jaký jsou podmínky, jestli nějak vybírají ten pár, od kterého nám ty embrya dají, třeba tím, že jsme oba blondatí, abysme neměli tmavovlasý dítě, jestli prostě by to udělali tak nějak, aby to nešlo na první pohled... Když se dávají dárce spermií, tak se dává stejná krevní skupina a aspoň nějaký ty základní charakteristiky, prostě aby nebylo na první pohled jasné, že vůbec není otcem.

Otázka: *Vůbec nikdy byste to neřekli (dítěti, že není biologicky vlastní, pozn.)?*

Asi až někdy, až by bylo dospělé, třeba. Někde u notáře bysme nechali samozřejmě složku s tím, kdybysme umřeli, aby se to dozvědělo, ale asi odmalička bysme ho vychovávali s tím, že je naše. A řekli bysme mu to až někdy v pubertě. Zatímco kdybysme měli dítě z dětského domova, tak bysme ho museli od začátku vychovávat s tím, že není naše. Nevím, no, co je lepší. (Barbora)

2. **Dvojčat** – početí dvojčat nebo vícčetat je při léčbě technikami asistované reprodukce poměrně časté. Přesto se tři komunikační partneři (všichni primárně neplodní) stavěli k možnosti početí dvojčat nepříznivě – jednou v obavě o fyzickou náročnost těhotenství a výchovy a dvakrát v očekávání praktických komplikací.

Jenomže druhá stránka toho (stimulace před inseminací, pozn.) je vícečetný těhotenství. A to já nechci, já prostě absolutně nechci dvojčata. Já se toho nebojím, ale myslím, že to je náročný, vzhledem k mému věku a jednak po fyzické stránce, já bych to nezvládla. Je to i nebezpečný pro ty děti, dost často je nedonosí vůbec a takhle dvě naráz, je to fakt záběr. Já ani nechci dvě děti, já teďka chci jedno zdravý dítě, to je můj nejbližší cíl a dál neuvažuju. (Iva)

Dvojčata bys bral.

No bral... Radši jedno. Protože s těma dvojčatama, tam jsou spojené problémy, že dostat se do baráku, projet dveřma, to už je dvojitej kočár, jet budto na šířku nebo na dýlku a to už jsou vždycky nějaký potíže s tím. A určitě i víc starostí, větší honička ze začátku, když ty děcka budou větší, tak se zase zabaví spolu a nemusí se člověk tolik o ně starat. (Martin)

3. **Barvy pleti** – většina komunikačních partnerů byla velmi zdrženlivá ohledně adopce dítěte jiné barvy pleti, v našich podmínkách obvykle romské. Tento postoj vysvětlovali případnými problémy pro vývoj dítěte, adoptovaného do jiného prostředí nebo rasismem české populace, která se může projevit i ve vlastní rodině.

*Co se týče etnika, tak jms se tam dali všechny kromě romskýho, a to zase není teda z naší hlavy, není to pro to, že bysme nenáviděli (smích) cikány nebo tak něco, to rozhodně ne, ale ta moje kamarádka, která si adoptovala toho chlapečka tak ta, když chodili do těch přípravných kurzů, tak tam jim říkali, **že ty romský děti mají potom hroznej problém v pubertě se začlenit.** Že jako jak jsou vychovávány jako bílý a vidí všude kolem sebe ty romský spoluobčany tak prostě najednou nevědí kam patřej a mají tendenci utíkat se k těm svejm, takže je to takový komplikovaný. Ono je jasný, že asi každá, ikdyž to bude dítě jiný rasy, dejme tomu černoch, číňan nebo vietnamec, tak každý to dítě budem it problém s tím, že má jinou barvu pleti a že je jiný než ostatní. A myslím si, že u těch Romů je to trošku jako složitější, vo to, že jich je tady tolik a že ... I co se týče těch rasistických útoků na ty děti, tak si myslím, že ty romové jsou víc na ráně, protože ta nenávisť je k nim větší než k jinejm rasám, protože nejenom rasisti nenávidí romy, že jo, co si budem povídat. (Alena)*

Bohužel do dnes je teda spousta lidí, který se teda na adoptovaný děti dívají hodně skrz prsty a tím spíš, když jsou třeba odlišnýho etnika...

Otázka: Myslíš lidi z okolí toho páru?

Mhm. Ať už lidi z okolí, nebo ve vlastní rodině. Já občas třeba nahlížím, na serveru rodiny do diskuze k adopcím Náhradní rodina. A jestlis tam někdy nahlídla, tak tam je jedna holka, která, jestli si to dobře pamatuju, tak přirozenou cestou se jim nepodařilo počít...tak chodili na IVF, ale mezitím už si podali žádost o adopci, o romskou holčičku. A když už teda absolvovali nějaký ty pohovory a tak a byli přijati mezi ty žadatele, pak se jim podařilo otěhotnět teda tím IVF, narodil se kluk, a když mu bylo, já nevím, asi rok a tři čtvrtě, tedkom na jaře, myslím v dubnu, tak dostali sedmiměsíční romskou holčičku. A její tatínek, ty holky teda, maminky, abych to řekla dobře, tak prostě to dítě nechce přijmout. A zakazuje i svojí manželce, matce tý žadatelky se s dcerou stýkat...

Otázka: Tak to je hodně zvláštní...

Takže prostě adoptovanému fakanovi, že to takhle hmusně řeknu, prostě dědu dělat nebude..(Lada)

4. **Postižení** – postižení je další komplikací při výchově dítěte. Ani jeden z konverzačních partnerů nebyl ochoten mít či adoptovat těžce postižené dítě – většinou měli pocit, že by to „nezvládli.“

*Radši bez než adoptované dítě. Nechtěla bych ani postižený dítě. Kdyby mi řekli, kdybych byla těhotná a řekli mi, že bude dítě postižený, tak jdu na potrat. **Já bych to nezvládla, to říkám upřímně. Abych se pečovala o postižený dítě, to ne. Opravdu opět radši volím bez dětí. To je strašná zátěž, opravdu, to převrátí člověku celý život. Spousta manželství se kvůli tomu taky rozpadne, takže nevím, jak bysme to zvládli.***

Otázka: Zase by to bylo vlastní...

No bylo by to vlastní, ale zase by to nenaplnilo nic, co člověk od těch dětí čeká.

Otázka: Takže by to naplnilo jenom zdravé dítě. Zdravé vlastní dítě?

Zdravé vlastní dítě. (Iva)

*Takže to je tak jako jediný a co se týče postižení, tak tam jsme si dali **lehký vady, odstranitelný nebo já nevím, jak to tam přesně bylo specifikovaný, ale takový ty, prostě já jsem říkala, když bude hůř vidět to dítě nebo hůř slyšet, ale ne nějaký těžký postižení, protože nejsem si jistá, že bych byla schopná to zvládnout.** Já jsem se hodně setkávala jako s postiženejma lidma a já bohužel jsem člověk, kterej to strašně prožívá a nedokážu si udržet ten nadhled a spíš těm lidem ubližuju než bych jim pomáhala, protože jsem taková přecitlivělá* (Alena)

*Asi by mi vadilo, kdyby bylo... Už jsme se i dohadovali, že nám nebude vadit nějaká tělesná vada, spíš by mi vadila nějaká psychická vada, jako nižší IQ nebo tak, spíš nějaká mozková dysfunkce nebo tak, **nevím, jestli bych se dokázala smířit s tím, s takovým dítětem jednat,** ale když třeba bude slepé nebo fenylketonorik, to si myslím, že jsem schopná snést, protože ty lidi žijou plnohodnotný život a...* (Barbora)

5. Věk

Ideální je samozřejmě přiblížit se co nejpřirozenějšímu stavu, tedy těhotenství. To je tradičně považováno za období získání „přímých vazeb“ mezi matkou a dítětem. Ztráta možností „zažít si těhotenství“ je jednou z významných ztrát, které utrpí žena při akceptaci adopce. Také proto je lepší darované embryo než adoptované dítě. Těhotenství, byť díky darovanému embryu, má také muži i ženě pomoci vyrovnat se s tím, že počaté dítě není jejich vlastní.

*Nevím, ráda bych si to zažila, takový to období **jako těšit se na to dítě a cítit ho zevnitř.** Člověk nemusí asi podstupovat takový ty různé přípravné kurzy, že si to načte z knih a **nějak to přirozeně asi i s těma hormonama přijde.** Přece jenom dostat dítě už někdy v půlroce je asi mnohem složitější, než rovnou se s tím vyrovnat, když se na to člověk devět měsíců připravuje. Nevím no, myslím si, že by to bylo lepší o to, že bysme zažili těch devět měsíců čekání.* (Barbora)

Otázka: Proč si ti lidé nechávají darovat embryo, když už by rovnou mohli mít adoptované dítě a aspoň by už viděli...

Protože ta žena si aspoň může prožít normální těhotenství.

Otázka: Myslíš si, že je to tak cenné?

Asi jo.

Otázka: Myslíš si, že cítí víc, že je to dítě vlastní, i když vlastní není?

Já si myslím, že ta žena se s tím identifikuje a já si myslím, že později už na to asi ani nemyslí, že to není její vlastní dítě.

Otázka: A co muž?

Já si myslím, že pokud ta ženská je normálně těhotná a on to vidí, že to je jiný, než když si odněkud přivedeš dítě. (Iva)

Otázka: Myslíš, že až si adoptujete dítě, až se to podaří, že to pro Tebe bude znamenat, že je to vyřešené? Nebo že pořád někde tam bude to, že bys chtěla mít to břicho a kočárek?

Asi jo, asi to tam vždycky někde bude, protože to je asi něco, co každá ženská nebo většina ženských chce zažít. Takovej ten (nesrozumitel.), když zjistí, že je těhotná, tak jak to dítě v ní roste, i ten porod koneckonců musí být zážitek a je to přímá vazba k tomu dítěti. Ale nemyslím si, že bych z toho byla nějaká špatná nebo poznamenaná tím, že jsem neměla svoje děti, to si nemyslím, tak to prostě je. Zas mi nebude špatně třeba (smích), od žaludku myslím. (Alena)

Pokud je zřejmé, že k těhotenství dojít nemůže, při adopci všichni preferují co nejmenší dítě a tím pádem možnost co nejvíce ho vlastní výchovou ovlivnit. Bojí se také, že starší dítě již bude mít „špatné návyky“ z dětského domova.

*Ale přímo do toho dotazníku jsme si dali vlastně dítě od nula do tří let, manžel chtěl spíš starší, ale já jsem chtěla spíš dítě z kojeňáku, protože si myslím, že ten **dětský domov je zlom a posun k horšímu.** Trošku se toho bojím*

vzhledem k tomu, že nemám velký zkušenosti s výchovou dětí, tak bych se asi bála mít prostě dítě, který bude z dětského domova a hlavně čím starší, tím asi víc se na něm ta ústavní péče podepíše. Takže bysme chtěli nebo já bych chtěla co nejmenší. (Alena)

Já jsem říkala, začít co nejdřív, protože To je nejvyšší šance, že člověk dostane malé dítě a od pětatřiceti už je to od půl roku nahoru, od roku nahoru a... co potom s takovým děckem, který už má své závady, má třeba špatné zkušenosti nějaké, nebo neumí, nebo... Nevím. Asi každý by chtěl malé miminko, když už teda adoptovat. (Jiřina)

Ani jeden z konverzačních partnerů neměl představu například o pohlaví dítěte. Překvapivé je, že žádný z konverzačních partnerů nepovažoval za jednu z předností adoptovaného rodičovství skutečnost, že je možností nahradit rodičovskou lásku dětem, které by ji jinak nepoznali. To podle mě dosvědčuje, že děti si dnes většina lidí pořizuje kvůli sobě, pro naplnění svých emocionálních potřeb.

d) Představa o výchově dítěte

Narození dítěte je vnímáno především jako „revoluce“ v životě, během níž se přeskupí úplně všechno. Neplodné ženy se často a marně snažily tuto revoluci předvídat a v práci se připravovat na odchod a i jinak přizpůsobovat svůj život očekávanému těhotenství (přestaly s aktivním sportem, pít čaj atd....) Snaha vybalancovat práci a kariéru byla velmi častá. Jinak znamenala výchova dítěte pro neplodné především kontinuitu (možnost vychovat své děti tak, jak nás vychovali naši rodiče), radost a emocionální uspokojení. Děti jsou naplněním, smyslem života, darem, kterému se zároveň hodně obětujeme.

Jednak já to třeba beru jako pokračování generace a já nevím, já... Prostě je to takový něco mého, co uvidím vyrůst, co uvidím, jak chodí, jak to žít, jak to vyrůst a chodí do školy, jednou se ožení nebo vdá, bude mít další děti, takový pokračování... A já to beru jako moje naplnění, takový to mateřství, nebo. Je fakt ale a přiznávám, že opravdu, momentálně, v současné situaci, protože dělám na tom samém oddělení asi jedenáct nebo dvanáct let bych to brala jako velké vysvobození z práce, protože odejít jinam nechci a už mě to tam, ne že by mě to tam vyloženě nebavilo, ale je to tam pořád skoro stejný a už mě to tolik nenaplňuje.. Takže i takový trochu únik z té práce, že konečně bych měla klid, měla bych miminko, mohla bych si s ním hrát, A měla bych ty tři roky mateřské, pokud by to šlo zůstala bych doma a nešla bych do práce, nevracela bych se, že užít si ho, trochu. Ale je to součást takového důvodu, ale hlavní je to, že to miminko, je to malinký, je to krásný a je to moje, je to naše. Je to něco z nás dvou, co bude dál.

Myslím si, že není důležitý ten biologický otec, ale ta láska, co tomu dítěti dáváš, že se o něj každý den staráš, že se k němu vstává, že se člověk vrací rád z práce, aby ho zastihl, ještě než jde spát, aby si ho vykoupal, to jsou věci, pro který asi stojí za to žít. že to prostě není takový to, že se dítěti dá ovladač od televize.... (Martin)

U adoptovaných dětí se anticipuje poněkud problematičtější výchova - tím problematičtější, čím je dítě starší.

... člověk přijde o takový ty řeči, jako ten je celej po mamince, ten je celej po tatínkovi, ty jsi úplná babička a ty máš hudební nadání po dědovi. A přijdu asi o to, že jsem vždycky chtěla mít hudebně nadaný děti po svém otci, protože já jsem hluchá a on si vždycky přál mít ty dva muzikálně hudebně nadaný syny. A možná přijdu o to, že prostě v nich nevidím marka, což by mě těšilo, člověk vždycky tam vidí ten svůj protějšek v nich a že mu prostě nejsou podobný. Ale myslím si, že to není úplně důležitý, jsou prostě jiný věci, který to zastíní, že to je jenom maličká část toho, co s nima člověk prožije s těma dětma. (Alena)

Otázka: Jak si představuješ výchovu adoptovaného dítěte? Bude to hodně jiné než vychovávat vlastní dítě?

No, já si myslím, že to moc jiný není. Já si myslím, že to možná je trochu těžší. Ale říká moje hodně dobrá kamarádka, hele nikdy nevíš. Může se ti taky narodit dítě, které je prostě souplý, nebo jsou s tím problémy, nebo je takzvaný nepovedený, což je (smích) hroznej termín, prostě jsou s ním problémy a může to být stokrát tvoje vlastní dítě a nikdy tomu nepředěješ (...). Samozřejmě jim chybí ta láska v těch prvních letech a neuměj jako projevat city a tak dál. Nemaj ty návyky, který maj děti v jejich věku, že jo, jsou zaostalý, musí se jim člověk

víc věnovat a tak dál, ale já si myslím, že to prostě zvládnem, že to není nic strašného. (...) Tak... je to těžký, ale jak říkám, může se to každému stát i z vlastním dítětem. Těch příkladů je kolem nás spousta. (Alena)

e) Vnímání rodičovství ostatních

Těhotenství a rodičovství blízkých lidí je často citovaným zlomovým bodem v prožívání neplodnosti. Znamená velkou emocionální zátěž, otázky, proč oni ano a my ne a závist, za kterou se zároveň neplodní stydí. Oznamení o těhotenství blízké osoby často následuje období nestýkání se, které je však konverzační partneři vždy popisovali jako dočasné. V pozdějších fázích už může být kontakt s čerstvými rodiči a jejich dítětem „příjemný“, někdy dokonce působí jako „terapie.“ Vždy však také znamená „dostat se blízko toho, jak je hezký ty děti mít“ a připomínku vlastní situace. Na výkon rodičovské role u svých příbuzných a známých se neplodní dívali často kriticky – takto hodnotili například „úplnou posedlost“ těhotenstvím a mateřstvím u kamarádky, nebo to, že se „malému nevěnuje“ u souseda.

Opravdu to nějak nepocítuju, že by to byl nějaký handicap, nebo že by mě to nějak sužovalo, prostě si to neuvědomuju víceméně, opravdu jenom v těch situacích, když se setkáme s těma kamarádama, ani třeba mi nevadí, když jsou venku děti, že by člověk jako... Ale spíš, když jsem s těma kamarádama, oni manželce občas půjčujou, aby si pohrála, tak mám takovej, nevím, jak to nazvat, takovej divnej pocit, prostě, že člověk to pocítí, že ještě se nanplnil ten život úplně, že tam ještě něco chybí. Ale není to žádný, že by se to nedalo... (Martin)

Tedka to začíná být s těma přátelima takový jako... zatím teda mají děti jenom ty, se kterýma mě to mrzí z toho důvodu, že bych ráda třeba s nima potom měla ty děti stejně veliký, abychom spolu jezdili na nějaký akce, aby ty děti byly u sebe, abychom trávili tu mateřskou pohromadě řekněme, ale až začnou mít děti ti přátelé, kteří říkají, že si toho haranta musí jednou budou muset pořídit, tak to začne být větší problém, máme takový ty ambiciózní manažerky, který říkají no jo, bude mi dvaatřicet, no toho haranta taky budu muset... (Pavla)

f) vliv současné situace na budoucí rodičovství

Jednou z otázek, kterou jsem svým komunikačním partnerům pokládala, byla ta, zda si myslím, že usilování o dítě bude mít nějaký vliv na jejich pozdější rodičovskou roli. Většina uváděla, že si „toho budou víc vážit“ a i ze zkušeností přátel přiznávala, že dítě bude možná „rozmažené.“ Většina žen prohlašovala, že je rozhodnuta si své těhotenství a mateřství opravdu „užít.“ Jedna z komunikačních partnerek považovala za smysl toho, že nebude mít vlastní děti skutečnost, že může vychovávat děti, které vlastní rodiče nemají. Hodně komunikačních partnerů uvádělo, že si dříve neuvědomovali, jak je cenné, když se podaří děti mít a že si to neuvědomuje nikdo, kdo podobné problémy nezažil.

Nevím, já jsem si to říkal, proč zrovna my musíme čekat a přemýšlel jsem o tom a nevím, no.. Nenapadlo mě, jestli to je, že jsme třeba čekali moc dlouho, že vlastně jsme oba dodělali školu, že jsme byli až moc rozumní, já nevím, no... Může to být taky tím, protože člověk přece jenom byl mladší, mohlo to vypadat jinak. Nevím, jako nadruhou stranu, když prostě tedka vidím lidi, co měli lidi dřív a co třeba maj teď, v našich letech, tak si myslím, že když je člověk starší, tak si ty děti víc užije, že už pak nemá starosti s tím, kde bude bydlet nebo co bude dělat a opravdu si to dítě užije a žije jenom pro něj, tak si říkám, že ta volba byla asi správná, že nemá cenu někam dneska spěchat. (Martin)

Tak určitě si toho budu vážit, toho dítěte samotného, budu si snažit, pokud to půjde, i toho těhotenství, uživat si co nejvíc. (Jiřina)

Já myslím, že to změnilo pohled na dítě a vůbec na lidský život, že dítě opravdu je dar, to si myslím, že do té doby jsem to nějak nespojoval, opravdu, že když se narodí zdravý dítě, že to je jakýsi zázrak, tak to bych řekl, že by se změnilo. ... A co ještě? Možná i chápání těch lidí, co to dítě třeba adoptují.

Otázka: Dříve jsi to nechápal?

nevím, třeba když jsem viděl, že někteří lidi se starají třeba o pět o šest dětí, tak jsem v tom neviděl nějakou... Dneska už si myslím, že prostě akorát potřebují ukojit svou touhu se o někoho starat a že jim to nějak nevyšlo, nevím, tyhle změny byly asi ty nejvýznamnější. To dítě je to nejvzácnější, co člověk může mít, takže to chápání toho, že ty lidi se můžou starat de facto o cizí děti, v uvozovkách. (Martin)

Dodatky a závěry

1. Reprodukce jako primární zodpovědnost ženy.
2. Vztah je důležitější než plození dětí.
3. V souladu s tvrzením Jenkse (The Postmodern Child) dítě už není pro své rodiče příslibem do budoucna a investicí, ale zdrojem emocionálního vztahu, pevnějšího, než je vztah partnerský.
4. Nepotvrdila se Lipovetskeho teze o „postmoralistním rozpadu“ rodinného pořádku – naopak ochota a odvaha žít v netradičních formách rodiny a rodičovství je u neplodných malá. Reprodukční techniky nedávají rodičům nástroje k rozvrácení tradičních pojetí dítěte, otcovství a mateřství, ale naopak jim umožňují následovat tradiční modely. (Česká legislativa například neumožňuje oplodnění dárcovskými spermii svobodným ženám, i u vdaných žen je nutný písemný souhlas manžela).

V následující analýze se budu věnovat **těmto aspektům představ o dítěti a rodičovství:**

- a) **Jakou má dítě hodnotu (obecně)**
- b) **Je přirozené mít děti? Představy o dítěti v průběhu života.**
- c) **Představa o dítěti (genetické vazby k dítěti, dvojčata, barva pleti, postižení, věk)**
- d) **Představa o výchově dítěte**
- e) **Vnímání rodičovství ostatních**
- f) **Vliv současné situace na budoucí rodičovství**

Ad a) Jakou má dítě hodnotu

1. **Radostný prvek života, zpříjemňuje život, je roztomilé, bezprostřední**
2. **Člověk ho může výchovou utvářet, předat mu svoje zkušenosti**
3. **Má možnost se o někoho starat, být nesobecký, obětovat se pro druhého**
4. **Možnost zažít unikátní vztah, který je silnější než partnerský (pro ženy)**
5. **Pokračování člověka samého, pokračování genů, rodu, generace**
6. **Naplnění partnerského vztahu, naplnění ženství**
7. **Vytvoření úplné rodiny a tepla rodinného krbu**

Hoffman a Hoffman (1973 in Rabušic, 200: 287) uvedl hodnoty dítěte, které se dají rozdělit do tří dimenzí – psychologicko-emocionální, ekonomicko-utilitární, sociálně normativní:

1. **Status dospělosti a sociální identity**
2. **Expanze za hranice vlastního života**
3. **Morálnost**
4. **Přidružení – vazby primární skupiny**
5. **Stimulace, zábava**
6. **Kreativita, naplnění, kompetence**
7. **Moc a kontrola**
8. **Prestiž**
9. **Ekonomický užitek**

Závěry

1. **Reprodukce jako primární zodpovědnost ženy.**
2. **Vztah je důležitější než plození dětí.**
3. **V souladu s tvrzením Jenkse (The Postmodern Child) dítě už není pro své rodiče příslibem do budoucna a investicí, ale zdrojem emocionálního vztahu, pevnějšího, než je vztah partnerský.**
4. **Nepotvrdila se Lipovetskeho teze o „postmoralistním rozpadu“ rodinného pořádku – naopak ochota a odvaha žít v netradičních formách rodiny a rodičovství je u neplodných malá. Reprodukční techniky nedávají rodičům nástroje k rozvrácení tradičních pojetí dítěte, otcovství a mateřství, ale naopak jim umožňují následovat tradiční modely. (Česká legislativa například neumožňuje oplodnění dárcovskými spermii svobodným ženám, i u vdaných žen je nutný písemný souhlas manžela).**

